

LENDVAI TAMÁS

Az antiglobalista – globalizációkritikus mozgalmak

„Who's your leader, who's your man? Who will help you fill your hand? Who's your friend and who's your foe? Who's your Judas, you don't know?	„Look at the hate we're breeding Look at the fear we're feeding Look at the lives we're leading The way've always done before.
Where's that saviour, where's that light? When you're praying for your life? Who's that fighting back to back? Who's defending, whose attack??”	Look in the doubt we've wallowed Look at the leaders we've followed Look at lies we've swallowed And I don't want to hear no more.”

- AC/DC – Night of the long knives – - Guns n' Roses – Civil war – For Those About To Rock (We Salute You) (1981) Use Your Illusion I. (1991)¹

Bevezetés, mindennapi gondolatok

Napjainkban a törvényi szabályozás jogi hálójának piaci mechanizmusok fölött kifizetett szövetei néhol elvékonyodnak, és foltokat rejtenek a felszínükön. Egyes területekre nem terjednek ki, vagy nem tökéletesen, így mindent nem tudnak szabályozni, ezáltal megjelenhetnek azon terek, ahol csak az erkölcs és a világfelfogás, a lelkiismeret, valamint a pénz az úr. Ezen dimenziómetszetekben, mintegy még a szabad mezsgyéért, terekért, szektorokért küzdenek az érdekcsoportok, különböző eszközökkel, eltérő stílusban, más és más okokból, és célokért.

Ezen foltokat a magas tudástőkével – tudáspotenciállal rendelkező monetáris erőforrásokkal és kapcsolati tőkével felvértezett piaci szereplők szinte végtelenül gyorsan észreveszik, olyannyira előnyösen tudják kihasználni és profitálni belőle, hogy a lehető legkisebb költség mellett maximális bevételre tudnak szert tenni bármilyen áron.

(Abban az esetben is, ha az adott jószágra csak gerjesztett igény van, és egyébként nem jelent értéket, csak értéké transzformálják a fogyasztók elméjében.)

Azonban, hogy ez így legyen és így is maradjon, érdemes a hasonló világnézet mellett állást foglaló embereknek érdekcsoportokba tömörülni, hogy a pozitív szinergia elvét és gyakorlatát kihasználva még több, és még gyorsabban megmutatkozó előnyre tegyenek szert, a „jövő” garantálása és biztosítása mellett.

Így 1995. január 1-től működik a Világkereskedelmi Szervezet (WTO), amelyet a GATT (Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény) a világkereskedelem liberalizá-

¹ Néhány olvasóban talán felmerül a kérdés, hogy milyen okból fakadóan foglalhat helyet egy tudományos igényű folyóiratban a rock zene két oszlopos képviselőjének egy – egy idézete. Ezen sorokat a Pécsi Tudomány Egyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának szellemében, és az Intézmény honlapján olvasható idézet: „A tudás szabadsága – a tanulás szabadsága” égisze alatt bátorkodtam elhelyezni.

lására létrejött szervezet uruguayi fordulóján hozták létre, és ez tulajdonképpen a GATT átalakulása.

Ezen szervezetekre jellemző az országok feletti szférában való elhelyezkedés, és a befolyásolás képessége és művészete.

A beágyazott piac kizökkent a medréből. A francia forradalom által kimondott, és önmagukban kissé illuzórikus felhangokkal rendelkező szavakból álom lett, az álomból rémálom, és a rémálomból valóság. A liberális gondolkodásmód, és világnézet mára mosolygós diktatúrává transzformálódott egyes antiglobalista szervezetek szerint.

A következőkben szeretnék kitérni arra, hogy a különböző antiglobalista szervezetek hogyan gondolkodnak a fentebb vázolt problémákról, hogyan próbálnak egy általuk "szebbnek" tartott és nevezett világot létrehozni, és milyen stílusban törekednek erre. Valamint milyen társadalmi rétegek alkotják őket, hogyan és milyen körülmények között jöttek létre.

Elsőként áttekintem, hogy milyen folyamatok vezettek el az antiglobalista mozgalmak tömegessé válásához.

A kiváltó okok, amelyek elindították a folyamatot:

1. A '80-as, '90-es években végbement világgazdasági, világpolitikai változások hatására a nyugati országok relatíve jólétben tartott munkásosztályának az életszínvonala kezdett süllyedni

2. A '80-as években az olasz és brit szakszervezetek harcai kudarccal végződtek, az élet-, és munkakörülmények tovább romlottak, ennek hatására a '90-es évek közepére a szakszervezetek ismét megerősödtek, a centrum országai közül elsősorban Németországban, Franciaországban, az iparosodott perifériákon pedig Dél-Koreában, Dél-Afrikában, Brazíliában.

A globalizációkritikai mozgalmak akkor indultak el elemi erővel, amikor a fejlett világban is megjelent az elégedetlenség.

3. A hagyományos szakszervezeti harcokat kiegészítette a neoliberalis intézményrendszerek, és szervezetek elleni küzdelem, ide értve a transznacionális vállalatok, és a globalizmus minél jobb érvényesülését segítő kormányintézkedések elleni tiltakozást is.

A centrum országaiban történő antiglobalista fellépés találkozott a periféria országaiban régebb óta meglévő ellenállási mozgalmakkal.

4. 2001. szeptember 11. után az antiglobalista mozgalmak – sokak várakozási ellenére – tovább erősödtek. Ugyanis az Egyesült Államok nyílt háborús céljai hatására, sokakban a nem is olyan régen megtörtént vietnámi háború képe jelent meg. Így az ellenállás tovább erősödött.

A nyílt háború hatására az eddig szakszervezeti-szociális célokért vívott küzdelem, valamint az anti-neoliberalizmus immáron kiegészült az anti-imperialista – békeorientált mozgalmakkal.

A közös vonások

1. Az antiglobalizációs mozgalmak egyesítik magukban a következő elveket:

- a neoliberalizmus bírálatát,
- a kapitalizmus kritikát,
- az antikapitalizmust,
- a népek szolidaritását,

- az antirasszizmust.

2. Következétesen elutasítják a következőket:

- a globalizációval szembeni fundamentalista-nacionalista, a nemzetállami ke-
retekkel restaurálni kívánó irányzatokat,
- a hatalmi elitiek által provokált etnikai és vallási konfliktusokat.

A globalizáció ellenes szervezetek nem a termelés, a kultúrák, az érintkezés modern technikák által bekövetkező világméretűvé válását, és szabad áramlását ellenzi, hanem azon formát, amelyben ez megvalósul. Véleményük szerint az ember fontosabb, mint a profit.

Az antiglobalista mozgalmak csoportosítása

Andor (2002) csoportosítása az ideológiai tartalmak szempontjából öt irányzatot különböztetett meg:

1. Keresztény/szociális – minimális kritikát gyakoroló irányzat, például:
 - Jubilee 2000,
 - ICMICA,
 - Christian Aid.
2. Keynesiánus / szociáldemokrata irányzat, például:
 - ATTAC.
3. Marxista-forradalmi:
 - International League of Peoples' Struggle,
 - International Socialist Resistance.
4. Populista / romantikus:
 - D.C Korten és követői
5. Konzervatív-nacionalista:
 - a Leleplező újság egyes számai.

A Corriera della Sera a bírálókat fő témáját teszi meg a csoportképző ismérveknek, ez alapján megkülönböztethetjük a különböző irányzatokat:

- pacifisták, pl.: Stop the War (angol), Béke Kerekasztal (olasz);
- környezetvédők, pl.: Greenpeace, People and the Planet, Friends of the Earth;
- gazdasági kérdésekkel foglalkozók, az egyenlő gazdasági esélyek kialakítását pártolók, a spekuláció megfékezését kívánók, és az adóságokat eltörölni szándé-
kozók – pl.: ATTAC, GATSwatch, Oxfam, World Development Movement;
- „munkapártiak” – szakszervezetekhez, kommunistákhoz közeli irányzatok;
- katolikus mozgalmak – főleg az amerikai és az olasz mozgalmak dominálnak,
Magyarországon a Pax Romana működik;
- radikálisok, pl.: Ya Basta, Globalise Resistance.

III. A harmadik csoportosítási szempont az ok, és a cél, amelyért létrejöttek, és ame-
lyet szeretnének elérni, ezek a célok, illetve fókuszpontok a következők:

- szegénység,
- kereskedelmi liberalizáció,
- pénzügyek, eladósodás,
- háború és béke,
- környezetvédelem,
- think-tank, média,

- antikapitalizmus,
- szociális világforum, azaz a „Mozgalmak mozgalma”.

Alapvető szándékom, hogy a harmadik csoportosítási ismérvek alapján ismertesse az általam fontosabbnak ítélt szervezeteket. Terjedelmi korlátok miatt azonban csak egyet-egy emelek ki.

I. Szegénység

Alapvetően öt kiemelkedő szervezet foglalkozik ezen problémakörrel, és keres sajátos megoldásokat, úgy, mint a:

- World Development Movement,
- Euromarches/European March,
- Oxfam,
- Christian Aid,
- ICMICA – Pax Romana.

Az Euromarches/European March – Európai menetelők/Európai Menetelés –, „A munkanélküliség ellen” mozgalmat az európai újszegénység, a munkanélküliek és a feketemunkások felduzzadó tömegei hívták életre 1997 tavaszán. *Létrejöttének a körülménye*: 1997 elején valamennyi EU-tagországból egy-egy menet indult meg, amelyeknek a fenti csoportok voltak az aktív résztvevői és kezdeményezői. A felvonulás az amszterdami EU-csúcs idején fókuszálódott, centralizálódott egy pontba. Innentől beszélhetünk tényleges szervezetről.

A mozgalom hálózatokat és szakszervezet integrál, illetve foglal önmagába, így egy igencsak megszervezett, és színergikus metódusban felépített csoportosulásról beszélhetünk, mely szeretné megszüntetni a munkanélküliséget, a fekete-, tehát biztosítás nélkül végzett munkát, a kedvezőtlen munkavállalási feltételeket, a munkaerőpiaci kirekesztést és a faji alapú megkülönböztetést.

A mozgalom ideológiája: az Európai Unióban a munkások ki vannak szolgáltatva a gyáriparosok érdekeit tömörítő Round Table és más tömörülések lobby-jának, melyek érdekeit az európai kormányok, és az Európatanács hajtja végre. Véleményük szerint a munkáltatók, és a kormányok érdekei megegyeznek, ezáltal sikeresen ki tudják zsákmányolni a munkavállalókat. (Itt leginkább az alacsonyabb, mondhatni minimális presztízsű munkahelyeket betöltő munkásokra érdemes gondolni.)

Stílusukban szakszervezeti felfogást mutatnak. Szavaik, követeléseik olykor kisé erősnek tűnnek, amolyan forradalom előtti léggözt idéznek, de a gyakorlatban mégsem mennek túl a szociális jogok bővítésén, amelyet a „kapitalista Európa bűntettei elleni harc”-nak neveznek.

Fontosabb követelései:

- mindenkinek a jövedelme érje el az egy főre jutó GDP felét,
- megfelelő munka mindenkinek – a munkanélkülieket ne lehessen elfogadhatatlan munkakörülmények között munkára kényszeríteni,
- a munkaidő csökkentése,
- munkahely teremtés,
- társadalmilag hasznos munkahelyek létrehozása,
- „a papír nélküliek” számára az elismerés biztosítása.

II. Környezetvédelem

A kiemelkedőbb szervezetek: Greenpeace, Friends of the Earth International és a „Go vegetarian!”.

Ezek közül a Friends of the Earth International-lel foglalkozom, ugyanis a Greenpeace-ről és akcióikról minden olvasó hallott, illetve értesült már, a „Go vegetarian” nevű olasz kezdeményezésű mozgalom pedig kissé lokális szintű.

A Friends of the Earth International – A Föld barátai – Nemzeti környezetvédők Nemzetközi föderációja – „Ébredj fel” mozgalmat 1971-ben alapította négy nemzeti szervezet – Franciaországból, Angliából, Svédországból, és az Egyesült Államokból.

Jelenleg 66 nemzeti csoportja van, ez magában foglal 5000 aktivista csoportot, amelyet kiegészít egyes becslések szerint 1 millió szimpatizáns. Legfőbb eszköze a kampányolás, és a tájékoztatás.

A föderációban résztvevő szervezetek közös céljai:

- a) Megóvni a Földet a további pusztulástól, és helyreállítani a már elkövetett károkat.
- b) Megőrizni a Föld ökológiai, kulturális, és etnikai diverzitását, sajátosságát.
- c) A tömegek részvételének és a demokratikus döntéshozatalnak, mint a természeti erőforrásokkal helyes gazdálkodás alapjainak a biztosítása.
- d) A társadalmi, politikai és gazdasági igazságosság elérése, a forrásokhoz való egyenlő hozzájutás kívánalmának a gyakorlati megteremtése minden dimenzióban (helyi, nemzeti, regionális, és nemzetközi szinten egyaránt, nemtől, etnikumtól függetlenül).
- e) Biztosítani kell a környezetileg fenntartható fejlődést nemzeti, regionális, és nemzetközi szinteken egyaránt.

3. A federáció vezérelvei (ehhez igazodnak, az egyébként önállósággal rendelkező nemzeti csoportok):

- a) A jelenlegi neoliberális gazdasági modell, és a korporációk által vezérelt globalizáció ellenzése.
- b) A gazdaságpolitikának „az ember előbbre való, mint a profit”-elvet kell követnie.
- c) A politikusoknak elődleges cél kell, hogy legyen a helyi élelemszükséglet kielégítése, az éhezés visszaszorítása, megfékezése.
- d) A „környezeti adósság törlesztése”, azaz „Észak” tartozik „Délnek”.
- e) Az aktivistáknak azt kell elérniük, hogy a világkereskedelem szerkezete megváltozzon, a környezet védelme, és a gazdaság igazságos elosztása érdekében.

III. Antikapitalizmus:

Néhány kiemelkedőbb szervezete: International Socialist Resistance, International League of Peoples' Struggle (ILPS), Black Block, Alliance for Democracy, New York Peoples' Assembly Against Imperialist Globalization.

A fentiek közül a Nemzetközi Szocialista Ellenállást mutatom be részletesebben.

Az International Socialist Resistance – Nemzetközi Szocialista Ellenállás – „Meg akarod változtatni a világot?” 2001 decemberében alakult meg Brüsszelben, az EU-csúcs elleni 35 ezres demonstrációt követő konferencián. Ezen három kontinens – Európa, Észak-Amerika és Dél-Afrika – több mint félezer fiatalja vett részt, majd több nemzeti mozgalom kapcsolódott hozzá.

Az alapító dokumentum szerint a mozgalom véget kíván vetni a globális kapitalizmusnak, és a háborúknak. Úgy vélik, hogy az antikapitalista szervezeteket, mozgalmakat veszélyezteti a karhatalmi fellépés, és így közvetve a média, amely lejárta a csoportosulásokat és összemosza a terrorizmussal.

Fő célkitűzései:

- „Nemet a háborúra!”
- Az International Monetary Federation, a World Trading Organization és a Világbank megszüntetése.
- Szorgalmazzák a fejlődő országok adósságainak az eltörlését.
- Ingyenes oktatás.
- A nőkkel szembeni diszkrimináció mellőzése.
- A gyermekmunka megszüntetése.
- A dereguláció, és a privatizáció leállítása.
- A rasszizmus, a fasizmus, és a homofóbia, mint az uralkodó elit taktikájának elutasítása.
- A környezeti pusztítás megállítása.
- Az emberek mobilizálása.
- A kapitalizmust le kell bontani, meg kell szüntetni!

IV. A „Mozgalmak Mozgalma” (Szociális Világforum – „Globalizációt, de alulról!”)

Létrejöttének rövid története:

1998 elején került nyilvánosságra a Multilaterális Beruházási Egyezmény (Multilateral Agreement on Investments, MAI) tervezete. A MAI – javaslatot az OECD-ben titokban vitatták meg. Az alapvető cél az volt, hogy a MAI által a tőke számára biztosított szinte korlátlan jogokat a fejlett országok egymás között elismerve később a kevésbé fejletteknek ajánlják. A tervezett egyezmény, amely megjelent a *Le Monde Diplomatique*-ban, olyan abszurdításokat tartalmazott, amely a társadalom heves tiltakozását váltotta ki. Ez elsőként Franciaország kivonulását jelentette a tárgyalásokról, majd 1998 végén a MAI bukásához vezetett. A tiltakozást az akkori-ban létrejött ATTAC szervezte, vezette.

Ugyanebben az időben erősödött fel a tiltakozás a globalizáció intézményei (IMF, Világbank) ellen. A neoliberálisizmussal szembenálló közgazdászok megszervezték az „Anti Davos”-konferenciákat Európában. Ebben a helyzetben született meg az a későbbiekre nézvést fontos gondolat, hogy érdemes lenne szervezni egy összejövetelt a tiltakozó megmozdulásokban már úgy is együttműködő mozgalmak számára, felmutatva egy másfajta világszintű koordinációt. Az ötletet a francia ATTAC karolta fel, és helyszínül a braziliai Porto Alegre-t javasolta. 2000 februárjában Sao Paulo-ban nyolc szervezet (brazil nem kormányzati szervezetek, ATTAC, Brazíliai Igazság és Béke Bizottság, Brazil Üzleti Szövetség a polgárságért, Központi Szakszervezeti Szövetség, Brazil Társadalom- és Gazdaságkutató Intézet, Globális Igazság Központja, Földnélküli Vidéki Munkások Mozgalma) hozta létre a szociális világforum megrendezésére hivatott *kooperációs egyezményt*.

Alapvetően nem egy dogmatikus célrendszert tartalmazó dokumentum létrehozása volt a cél, hanem, hogy elindítsanak egy világméretű, évről-évre mélyebbre hatoló, alternatívát kereső kerekasztal-jellegű tanácskozást, amely megoldásokat kínál a neoliberalizmus által kiváltott problémákra. Az első világforumot 2001-ben, a davosi eseményekkel egy időben tartották meg, mint annak egy ellenpontjaként.

Négy fő témaköre volt:

1. A gazdaság termelése és a társadalmi újratermelés.
2. A gazdasághoz való hozzáférés és a fenntarthatóság.
3. A civiltársadalom erősítése és a közhatalom.
4. Politikai erő és etika az új társadalomban.

Alapvető feladatának tekintették a létrehozói, hogy az embert ne lehessen a továbbiakban alárendelni a tőkének.

A fórumokat rendezhetik helyi szinten, és regionális szinten is, mint például az Ázsiai szociális fórum. A *szociális fórum* jelszavával, és annak égisze alatt gyűlnek össze a különböző mozgalmak, hogy kritikát gyakorolhassanak a neoliberais-kapitalista globalizmus felett.

2001. június 11 –én Sao Paoló-ban megalakult az SZVF Nemzetközi Tanácsa, amely Elvi Chartát adott ki, amelyben dekrálálja, hogy az SZVF *szemben áll:*

- a neoliberalis globalizációval,
- a tőke uralmával,
- az imperializmus bármely formájával,
- az állami erőszakkal,
- a leigázás bármely formájával,
- az elidegenedéssel,
- az elembertelenedéssel.

Igenli:

- az emberközpontú társadalmat,
- a környezet védelmét,
- a társadalmi igazságosságot,
- az egyenlőséget,
- a népek szuverenitását – az ezt szolgáló demokratikus intézményrendszert,
- az erőszakmentességet
- a szolidaritást.

Eszközei: tapasztalatsere, demokratikus vita, közös akciók.

A II. Szociális fórumra Porto Alegreben került sor 2002. január 31. és február 5. között. Ezen a fórumon részt vett a magyar Társadalmi Érdekegyeztetési Tanács, a PAX Romana és az Energiaklub is. Később ezen szervezetek szerepe meghatározó lesz az európai szociális fórum és a magyar szociális fórum szervezésében. A második szociális fórumon egyesek szerint 50 ezren, más források szerint 80 ezren vettek részt. Itt döntöttek a tematikus és a regionális szociális fórumok tartásáról. Így jött létre az afrikai szociális fórum, a pan-amazon fórum, valamint az európai szociális fórum.

A II. szociális fórumon a szociális mozgalmak közös nyilatkozatában tettek hitet a neoliberalizmus ellen, a béke és a társadalmi igazságosság mellett. Ez a nyilatkozat magában foglalja az elvi charta megállapításait és követeléseit, részben azonban konkrétságával túl is mutat rajta.

A nyilatkozat felsorolja: a neoliberalis rendszer embert és környezetet károsító hatásait, kinyilvánítja a mozgalmak elkötelezettségét az összetartásra, hangot ad a meggyőződésüknek, hogy lehet máshogy is élni.

A nyilatkozat elítéli az elnyomást, a más népeket leigázó háborúkat, a gazdasági blokádot, a neoliberalizmust, a profithajszát, továbbá elítéli az USA-t az emberiség egészét érintő problémák megoldásával szembeni magatartásáért (kiotói egyezmény, ballisztikus rakétákat korlátozó szerződés, a bioszféra sokszínűségét védő konvenció alá nem írásáért).

Kiáll a következők mellett, és a nyilatkozat leszögezi, hogy: a társadalmi mozgalmaknak egy másfajta társadalom felépítésére kell törekedniük; erősen kiáll a

munkavállalók jogai és érdekvédői szervezeteik harca mellett; támogatja a népi és földfoglaló parasztmozgalmakat; a neoliberális világrendben alávetetteket – nőket, gyermekeket, kisebbségeket, kivándorlókat. *Követeli:* a fejlődő országok adósságának az eltörlését; a spekulációs tőke mozgások megfékezését és a békét.

A szociális világfórumot érő kritikák: széles bázisa ellenére egyoldalú, azaz a fejlett(ebb) országok képviselőit tömöríti, továbbá túlságosan heterogén, és diverzifikált, valamint diszharmonikus az elvi rendszere, ugyanis tartalmaz: nemzetállami kereteket visszaállítani kívánó reformokat követelő irányvonalakat, radikális rendszerváltozást kívánó nézeteket és „a globalizáció okozta bajokat más globális rendszer létrehozásával kívánja orvosolni.” (Hardt 2002)

Irodalom

Artner Annamária: Globalizációkritika a világban – Az „antiglobalizációs” mozgalmak céljai és tevékenysége in: Magyar Tudományos Akadémia Világ gazdasági Kutatóintézet – Műhelytanulmányok – 54. szám, 2003. december

www.euromarches.org – European Marches – Európai menetelők

www.foei.org – Friends of the Earth International – A Föld barátai

www.anticapitalism.org.uk – International Socialist Resistance – Nemzetközi Szocialista Ellenállás

www.worldsocialforum.org – Szociális Világfórum

